

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ

О. В. Ткаченко,

кандидат економічних наук, доцент,
tkachenkoolena@kneu.edu.ua,

І. В. Кулага,

кандидат економічних наук, доцент,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
irinakulaga@kneu.edu.ua

Розглянуто процес формування інтелектуальної власності, окреслено загрози, проаналізовано проблеми та визначено першочергові заходи в сфері захисту прав інтелектуальної власності в умовах переходу до постіндустріальної моделі розвитку.

Ключові слова: інтелектуальна власність, інформаційне суспільство, постіндустріальне суспільство, право інтелектуальної власності.

Існуючі у розвинутих країнах реалії соціально-економічного розвитку підтверджують футуристичні прогнози Д. Белла щодо системних трансформацій суспільства на початку третього тисячоліття. Для позначення типу сучасного суспільства науковцями найчастіше використовується поняття «постіндустріальне» або «інформаційне» суспільство. Проте варто звернути увагу на той факт, що концепція інформаційного суспільства підкреслила принципово важливу ознаку суспільства постіндустріального, а саме перетворення інформації на ключовий ресурс розвитку, залишаючись при цьому на тих же засадах періодизації економічної історії суспільства. Тому теорію інформаційного

суспільства можна вважати важливою складовою теорії постіндустріалізму, а само інформаційне суспільство – стадією розвитку постіндустріального [1].

Інформаційне суспільство є на сьогодні найрозвинутішим за технологічним способом виробництва типом людської цивілізації, що є результатом інформаційної революції 70-х років ХХ століття. Воно базується на інформаційно-комунікаційних технологіях, інформатизації процесу праці в усіх сферах, галузях економіки та управління, єдиній найновішій інтегрованій системі зв'язку. Видатний дослідник проблематики інформаційного суспільства М. Кастельс наголошував, що інформація у сучасних умовах символізує абсолютно нові відносини, а інформатизація означає вплив знання на знання як основне джерело продуктивності [2].

В умовах інформаційної економіки зберігаються всі родові ознаки ринкового типу економіки та демократичного суспільства і, одночасно, з'являються нові риси, що зумовлені лише її домінуючими основними ресурсами та визначальними факторами – інформацією та інформаційними технологіями. Так, зокрема, під їх впливом ключова ознака ринкової економіки – приватна власність, набуває нових форм і модифікується в нових соціально-економічних умовах. Одним із результатів такої модифікації стала інтелектуальна власність, яка разом з високими технологіями та інноваціями стала стратегічним активом, що має вирішальне значення для конкурентоспроможності як на національному, так і на світовому рівнях. Так, згідно зі звітом (2015 р.) Агентства по гармонізації на внутрішньому ринку ЄС (ОНІМ), що спирався на фінансову інформацію, понад 2,3 млн. європейських фірм, біля 40 % загального обсягу господарської діяльності в ЄС (це майже 4,7 млрд. дол. щорічно) припадає на підприємства, які активно використовують інтелектуальну власність. Близько 37 % всієї зайнятості в ЄС (це майже 77 млн. робочих місць) прямо або опосередкова-

но мають відношення до галузей, де інтенсивність використання інтелектуальної власності вище середнього. Не викликає сумніву значимість впливу інтелектуальної власності на підвищення ефективності ведення бізнесу. Підприємства, особливо середні та дрібні, які володіють правом інтелектуальної власності, отримують прибуток на одного зайнятого на 32 % вищий.

Однак стрімкий розвиток інформаційних технологій не тільки дозволяє розширити комунікаційні та бізнес-можливості, а й приховує в собі нові загрози, зокрема, в сфері захисту прав інтелектуальної власності. Дані проблеми, обумовлені в свою чергу, якісними відмінностями самої інтелектуальної праці, та, відповідно, її інтелектуального продукту як її результату. Істотно відрізняючись від матеріальних благ, інтелектуальний продукт є втіленням індивідуальних здібностей людей, їх знань, таланту, виробничого досвіду. Набуваючи товарної форми, об'єкти інтелектуальної власності стають предметом купівлі-продажу на ринку, отже актуалізується правовий аспект їх комерціалізації, який стосується захисту і охорони прав інтелектуальної власності від несумлінної конкуренції. Особливо це актуально стосовно об'єктів промислової власності, що здійснюють вагомий внесок у зростання продуктивності праці та є основою науково-технічного прогресу. Мова йде про винаходи, корисні моделі та промислові зразки, торговельні марки, раціоналізаторські пропозиції тощо, які є однією зі сфер найактивнішого міжнародного співробітництва, а тому підлягають міжнародній правовій охороні.

Поняття «інтелектуальна власність» вперше було використано в концепції про створення Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), що була прийнята у 1967 році, і з того часу стає невід'ємною складовою міжнародного права. В подальшому варто констатувати факт посилення захисту прав інтелектуальної власності та загострення про-

блематики їх порушення. Щорічні втрати національних урядів та корпоративного сектору внаслідок порушення прав інтелектуальної власності оцінюються у 200-300 млрд. дол. США, обсяг підробок і фальсифікованої продукції досягає 5-7 % світового товарного обміну [3].

На сьогодні Україна є лідером у рейтингу держав-порушників прав інтелектуальної власності. Про це неодноразово заявляли відповідні міжнародні інституції та свідчили світові рейтинги, зокрема, у 2013 році Україна, відповідно до звіту Міжнародного Альянсу інтелектуальної власності (ІПА), отримала статус пірата № 1. А в 2015 році її переміщено до Priority watch list поряд з Аргентиною, Чилі, Китаєм, Коста-Рікою, Індією, Індонезією та Росією. Основними проблемами, через які Україна отримала таку оцінку, є: непрозоре адміністрування збору винагороди за використання об'єктів авторського права і сумісних прав та неефективна боротьба з ресурсами, які розповсюджують «піратський» контент [4].

Порушення прав інтелектуальної власності в Україні носять масовий характер і суттєво гальмують стимули інвестування у високотехнологічні розробки, обмежують можливості інноваційного розвитку, погіршують інвестиційний клімат в країні. Захист прав інтелектуальної власності є головною умовою притоку прямих іноземних інвестицій і це наочно підтверджує досвід інших країн. Варто згадати приріст прямих іноземних інвестицій в Індії після реформи в сфері захисту винаходів та товарних знаків в 1990-х рр., в Бразилії – після прийняття закону про промислову власність, що гарантував охорону патентів протягом 20-ти років (1996 р.).

В інтересах поступу до постіндустріальної моделі розвитку, посилення конкурентних позицій у глобалізованому економічному просторі, забезпечення інноваційного типу розвитку, Україна потребує проведення дієвої політики у

сфері охорони інтелектуальної власності. І ключову роль в цьому процесі повинна відіграти держава. Першочергові заходи щодо її реалізації повинні бути спрямовані на розробку системи економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) з метою активізації процесу створення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, розвитку та функціонування ринку об'єктів інтелектуальної власності, проведення ефективної політики по забезпеченню інтелектуальної безпеки, проведення та фінансування фундаментальних та прикладних досліджень, спрямованих на нарощення інтелектуального потенціалу та спрямування його на зростання ВВП.

Список використаних джерел:

1. Чухно А. А. Інституціонально-інформаційна економіка / Чухно А. А., Юхименко П. І., Леоненко П. М. – К., 2010. – 687 с.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2000.
3. Глобальний ринок інтелектуальної власності: масштаби, структура, інститути: монографія / О. Ю. Біленький, Я. М. Столярчук, О. М. Голенко. – Київ: КНЕУ. – Фенікс, 2016. – С. 154.
4. Річний звіт служби інтелектуальної власності України за 2016 р. / Державна служба інтелектуальної власності України. – К., 2016, 64 с.